

Lopuksi: Maisema, kylät ja asukkaat liikkeessä

Asutushistoriallisesti uusien rakennusten pystyttäminen ja uusien peltojen raivaaminen vahvistavat jo tiedettyä sikäli, että väestön kasvaessa asutus tietenkin levittäytyi uusille paikoille. Rautakautiset muinaisjäännökset ovat löydettävissä alueilta, jotka olivat asuttuja 1700-luvulla piirrettyjen ensimmäisten Hauhon ympäristöä koskevien karttojen valossa. Mutta moni muinainen asuinpaikka oli kuitenkin jäänyt pellon alle, ehkä jo viikinkiajalla. Halu kasvattaa peltoalaa selittänee, miksi jotkut kylät vaihtoivat paikkaa ja siirtyivät alavilta, vesistöjen läheisiltä paikoilta mäkien päälle.

Asutuksen sijoittuminen ei näytä tapahtuneen yksinomaan luonnon ehdoilla. Hauholla oli vanhoja kyliä, joista monesta näyttää olleen näköyhteys pitäjän yhteiseen kirkkoon. Näköyhteys ja joissain tapauksissa varmasti myös kirkonkellojen soiton tuottama kuuloyhteys saattoivat lujittaa paikallista yhteisöllisyyttä siinä missä kirkkomatkat ja kokoontumiset jumalanpalveluksiin. Monesta kylästä nähtiin myös omat pellot sekä usein myös naapurikylät, ainakin osaksi. Samaten esikristilliseen uskonharjoituksen kuuluneet kuppikivet näyttävät sijainneen näkyvillä paikoilla.

Uuden ajan alussa Hauhokin kytkeytyi aikaisempaa tiukemmin Ruotsin valtakunnan hallintojärjestelmään, mikä näkyi uudenlaisen väen muuttoina Hauhon pitäjään ja muuallekin Hämeeseen. Vanhat eränkävijäsuvut köyhtyivät, koska kruunu takavarikoi erämaat uudisasutukselle. Lisäksi maata ja hallinnon virkoja ajautui aatelis- ja säätyläissukujen haltuun.

Monet talonpojat viljelivät vastedes maata vuokralaisina ja alustalaisina eivätkä enää maanomistajina. Kaukaiselle Hauholle saapui paikallisen tason vallanpitäjiä, jotka eivät välttämättä osanneet suomea eivätkä olleet perillä paikallisista käytännöistä. Tuomiokirjojen sivuilta voikin lukea toistuvista yhteenotoista eri yhteiskuntaryhmien välillä. Silti kylät olivat eripuraisia keskenäänkin monesta maan omistukseen ja käyttöön liittyvästä kysymyksestä.

Tutkijoiden on kuitenkin hyvä tiedostaa tilattomien olemassaolo paikallisyhteisössä, vaikka he ovatkin jättäneet vähiten jälkiä itsestään ja erityisen vähän kartta-aineistoon. Virallisten kylien eli maakirjoihin kyliksi merkittyjen yhteisöjen viereen ja rinnalle ja joskus päällekin kasvoi sätereitä ja

rälssitiloja, jotka muodostivat hyvin kylämäisiä yhteisöjä. Ilmeisesti eron tekeminen oli hankalaa aikalaisillekin, koska eri lähteissä kuten kirkonkirjoissa myös suurehkot tilayksiköt saattoivat toimia kirjatun väestön ”osoitteina” varsinaisten maakirjakylien nimien lisäksi.

Väestön liikkeet heijastuivat myös Hauhon asukkaiden solmimiin avioliittoihin. Kuten näyttää olleen muissakin suomalaisissa agraarin ajan paikallisyhteisöissä, joiden avioliittokenttiä on tutkittu, enemmistö pitäjäläisistä näyttää solmineen avioliittonsa saman kylän tai jopa samalla tilalla asuvan kanssa. Koska avioliitto oli tuon ajan todellisuudessa usein liiketoimi, aviokumppaniksi valittiin mieluummin sellainen, jonka varallisuus hyödytti perheen taloutta ja joka tunnettiin hyvin entuudestaan. Agraarissa todellisuudessa tuttuuden kriteerit täytti parhaiten se, joka asui lähellä ja joka siis tavattiin usein tai josta oli helppo saada tietoa.

Kylä- ja tilatasolla samoin kuin sukupuoliryhmittäin tarkasteltuina Hauhon väestön avioliittokentät paljastavat paikallistason kirjavuuden. Ainakin 1600- ja 1700-luvun vaihteessa Kirkonkylä ja monet muut pitäjän ydinalueilla ja siis suhteellisen toimivien kulkuyhteyksien varrella sijaitsevat kylät olivat yhteisöjä, joissa puoliso löytyi usein nimenomaan omasta yhteisöstä. Avioliittokenttien verkkainen laajeneminen eteni kuitenkin eritahtisesti eri kylissä ja niihin rinnastettavissa suuremmissa tilayksiköissä, samoin eri sukupuolten kokemana.

Suomalaisia paikallisyhteisöjä koskeva tutkimus nostaa tai huomaa helpommin esiin muutokset ja liikkumisen silloin, kun puhutaan kaupungeista tai rannikoiden, saaristojen ja rajaseutujen väestöstä. Kuitenkin myös harvaan asutussa ja vaikeammin saavutettavassa sisämaassa tapahtui merkittäviä väestön elämäntapaan vaikuttaneita muutoksia. Kun tarkastelu ulotetaan pitäjäntasoa alemmalle talolle, kyliin ja jopa taloihin, elinolosuhteet ja niiden jatkumot ja muutokset tavoitetaan selvemmin.